

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
משה שניצר ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק

כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"
חומם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 5775333-03

האשה החשובה ודופת צדקה וחסד
ורדה שניצר ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 962

מסכת סנהדרין ק"ה - קי"א ♦ פרה ג', י' - ד', ב'

בס"ד, ט' חשוון תשע"ח

השבוע בגליון

- ♦ ה"חלאל" של יהודי תימן
- ♦ מתי אין צריך לומר דברים בשם אומרם
- ♦ דברי היונה ששימשו כהוכחה לשני צדדיה של מחלוקת!
- ♦ אכילת פיצוחים מ"פיצוחיה" ללא נטילת רשות
- ♦ מדוע הגזול פחות מפרטה פטור מהשבה?

- ♦ היש לנכרי חלק לעולם הבא?
- ♦ נכרי חסיד אומות העולם
- ♦ אמירת קדיש על אב נכרי
- ♦ ללוות נכרי לקבורה
- ♦ כתיבת חידושי תורה בעט פרקק

♦ כתיבת תפילין ומזוזות

דבר העורך

"החזרתם לי את אבא שלי"

האחראי על קבלת המכתבים, פתיחתם ומיונם בבית "מאורות הדף היומי", אינו ידוע כאדם המחצין את רגשותיו. את המכתב הבא הוא הגיש לי, בעודו מוחה את דמעותיו. ללא הצלחה.

לכבוד מאורות הדף היומי אני לא בא לספר על נס גדול שאירע, או על מעשה מדהים שקרה. סתם, סיפור מהחיים, שאולי כמותו יש עוד מיליון, אבל נפלא ממנו, לגלות דברים נסתרים ולהעצים את כוחו של הדף היומי, למי שעוד לא יודע.

אבי שיחה למד תורה בצעירותו בתקופת רעב וצנע. חובשי ספסלי בית המדרש היו מעטים, והוא נמנה עמם, עסק בהויות אביו ורבא, זנח חיי שעה לטובת חיי עולם.

בהגיעו לפרקו הוא הקים את ביתו, ונאלץ לסגור את הגמרא בלב דואב כדי להביא טרף וצידה לגוזלים. חלפו להן השנים, ופניו של אבי נעלמו כלא היו. האור שקרן מהם, שמחת החיים שניבטה מעיניו, התפוגג. אותו בחור שבבחרותו הקריב כה הרבה למען לימוד התורה, הפך לאיש אחר. עול הפרנסה גרם ושינה כה הרבה, הבית שהושתת על אדני התורה והמוסר נסדק.

עם הזמן נכנסו לבית שלנו חפצים שאבי לא היה מעלה בדמיונותיו האפלים ביותר, שדברים מסוג זה יהיו בביתו. אך הם היו גם הם.

השבת הפכה לחסרת טעם, ומבית שמח ועולץ נהפכנו לסתם עוד משפחה רגילה. אבא שחוזר עצבני מהעבודה, עייף ולא, מתקפל למיטתו ונרדם, ואמא שמנסה לכפר על חסרונו ללא הצלחה יתרה. אנו, הילדים, הרגשנו שאיבדנו את האבא הטוב שלנו, והבנו שרק נס יעזור לנו להחזיר אותו בחזרה. בשקט בשקט התפללנו לאלוקים, שישמע את בקשתנו.

דף קה/א בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא שאר גויים אתו

היש לנכרי חלק לעולם הבא?

בסוגייתנו נחלקו התנאים אם לאומות העולם יש חלק לעולם הבא. לדעת רבי אליעזר, הנכרים לא ינחלו חלק לעולם הבא, אך לדעת רבי יהושע, גם לגויים יש חלק לעולם הבא והלכה כמותו. כאשר נכרי מבקש להתגייר ולהצטרף לאומתנו, בית הדין פורס בפניו את האיסורים המוטלים על היהודים, ומאידך, הדיינים גם מיידיעים אותו בשכר הרב שיזכו בו עם ישראל ואומרים לו "הוי יודע, שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים, והם ישראל" ("שולחן ערוך" י"ד סי' רס"ח סעי' ב'), וכך גם כתב הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פ' י"ד הל' ד'). נמצאנו למדים, כי היהודים בלבד זוכים לעולם הבא. והנה, בהל' מלכים (פ"ח הל' י"א) כתב הרמב"ם: "כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא". היש להם, לנכרים, חלק לעולם הבא, או אין להם?

נכרי חסיד אומות העולם: רבים עוסקים בנידון זה, ביניהם, בעל ה"תפארת ישראל" (תחילת פ' י"א) המבאר, כי היהודים שונים מן הנכרים בכך, שלכל היהודים, בין לרשעים ובין לצדיקים, יש חלק לעולם הבא. ואילו הנכרים אינם זוכים לכך באופן טבעי, אלא רק הצדיקים שבהם (ע"ע חידושי רבינו דוד, סנהדרין צ"א/ב; ספר העיקרים מאמר ד' פרק ל"א; באר שבע סנהדרין צ"א/א, רדב"ז מכ"י נדפס במהדורת רמב"ם פרנקל, הלכות מלכים שם). [4]

[4] [הגאון רבי יוסף רוזין זצ"ל, הידוע בכינויו "הרוג'צובר" ("צפנת פענח" סנהדרין צ"א/א) מסביר בדרך הפלפול את ההבדל בין הנכרים ליהודים, ולשם כך הוא מקדים את ההלכה הבאה: כאשר אדם מבקש לרכוש חפץ, עליו לעשות בו מעשה קניין. כגון, המעוניין לקנות קרקע יכול לרוכשה בכסף, בשטר, ואו בקניין חזקה, היינו, שיעשה בשדה פעולה שיש בה משום הוראת בעלות. פעולה זו צריכה להיות חשובה וממשית, למשל, גידור השדה, נעילת שעריה וכדומה, אך הליכה על גבולתיה אינה מהווה מעשה חשוב דיו כדי שייחשב כמעשה קניין (ב"ב ק/א). לעומת זאת, שני שותפים המבקשים לחלוק קרקע השייכת להם מימים ימימה, די בכך שכל אחד מהם ילך על גבולות חלקו, כדי לברר את חלקתו בשותפות המתפרקת. זאת, מאחר שממילא הקרקע שלו היתה, וכל שנותר הוא להגדיר את שטחי בעלותו של כל אחד מהם (פי' המשניות לרמב"ם ב"ב תחילת פ"א).

כך גם העולם הבא. עולם הבא צפון לישראל, והוא שייך להם כעין שותפות. לפיכך, יהודי שעשה מעשה טוב כל שהוא, זכה על ידי כך לברר את חלקו בעולם הבא. אין לו צורך במעשה קניין, שהרי הוא שותף בו בעולם הבא זה יעדן ועידנים. אולם, הנכרי צריך לעשות "מעשה קניין" כדי לזכות לחלק לעולם הבא].

צעילוי נשמת

הר"ר **נחמיה יחיאל זעירא** ז"ל
ב"ר משה מרדכי ז"ל נלב"ע י"ב בתשרי תשמ"ח
וזוגתו מרת **סימה פינקל** ע"ה
ב"ר פרץ ז"ל נלב"ע י"ב בחשוון תשנ"ח **תנצב"ה**
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **משה ליכטנשטיין** ז"ל
ב"ר אליהו רפאל ז"ל נלב"ע ט' בחשוון תש"ס
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידו הר"ר **יהודה ליכטנשטיין** ומש' שיחיו - רעננה

לעילוי נשמת

הרב **פנחס רוזנבאום** זצ"ל בן הרה"ג רבי שמעלקא הלוי זצ"ל הי"ד
נלב"ע י"ג מר חשוון תשמ"א **תנצב"ה**
הונצח ע"י בני משפחתו שיחיו

נר ה' נשמת אדם

אמירת קדיש על אב נכרי: לנידון זה, האם יש לנכרים חלק לעולם הבא, מספר השלכות הלכתיות מעניינות. הפוסקים דנים, אם על גר צדק לומר "קדיש" על אביו הנכרי. בעל ה"זקן אהרן" (י"ד סי' פ"ז) מבאר, כי באמירת הקדיש מטיב הבן עם נשמת אביו הגוי, שהרי גם לנכרים יש חלק לעולם הבא. לו לא היה לנכרים חלק לעולם הבא, לא היה כל עניין לומר קדיש על אב נכרי (עוד על אמירת קדיש על אב נכרי עיי' "מאורות הדף היומי" כרך ב' עמוד רע"ח).

ללוות נכרי לקבורה: ה"כל בו" (סי' קי"ד דף פ"ו ע"ג) כותב, שהרואה לווייה של נפטר, חייב לעמוד ולנהוג בו כבוד, אף אם המת נכרי הוא. ה"בית יוסף" (י"ד סי' ס"ט) מבאר, כי המדובר הוא לגבי גוי חסיד בלבד, שיש לו חלק לעולם הבא, ומאחר שיש קיום לנשמתו לאחר מותו, יש ללוותו. המהרש"ם ("דעת תורה" י"ד סי' ס"ט) מדגיש, כי מאחר שבלויית אדם נכרי נוהגים לשאת צלמי עבודה זרה, יש להקפיד ולבדוק לפני ההצטרפות למסע הלווייה שאין בה צלמים, כדי שלא לכבד את העבודה הזרה.

דף ק/א שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ס"ת נביאים וכתובים
כתיבת חידושי תורה בעט פרוק

כאשר אנו מנסים להעלות בדמיונו אדם הבא לכתוב דבר מה לפני מאות שנים, מיד אנו מניחים על שולחנו את הדיו ואת הקסת. אולם, מפתיע לגלות, כי בימי קדם היו אמצעי כתיבה מגוונים. בספר ירמיה (ז"א) אנו מתוודעים לעט הברזל, ששימש לחקיקה, ככתוב: "חטאת יהודה כתובה בעט ברזל". בתקופות מאוחרות יותר נוספה ה"כותבת", הלא הוא התמר, המשמש לקביעת השיעור אשר על אכילתו חייבים ביום הכיפורים (יומא ע"ב). יש המשערים, כי התמר נקרא "כותבת" משום שהשתמשו בגרעינו לכתובה, הן משום שהוא נוהג להתחדד, הן בגלל אורכו המאפשר לאחוז בו כדבעי והן מפני החרוץ שעל הגלעין, אשר בו זרם הדיו!... (הגאון רבי יצחק רצאבי בקובץ "בית הלל" בשם כתב יד עתיק). כלי כתיבה נוסף נעשה משיירי מצווה, כפי שמספר בעל ה"בית יוסף" (סי' תרס"ד) על הריב"ק [ר' יהודה בן קלונימוס, תלמידו של ר' יהודה החסיד ורבו של ר' אלעזר מגרמייזא, בעל ה"רמב"ם], אשר הכין קולמוסים לכתובה מהערבה החבוטה של הושענא רבה.

כתיבת תפילין ומזוזות: מעיקר הדיון, אין סופר ס"ת זקוק לכלי מלאכה כל שהם, והוא רשאי לטבול את אצבעו בקסת הדיו ולמשוח את האותיות ואת תגיהן על הקלף, לו רק יצליח ("מקדש מעט" רע"א ס"ק מ"ד). אולם, כאמור בסוגייתנו, נהגו ישראל לכתוב בקולמוס העשוי מקנה דווקא. אגב, יש המשערים, כי הביטוי "שבט סופר" (שופטים ה"ד), מקורו בקנה זה, שכן, "שבט" פירושו עץ, היינו, עץ הסופרים (שולחן ערוך המקוצר, י"ד סי' קס"א, "עיני יצחק" אות כ' ד"ה "זוה").

ה"חלאל" של יהודי תימן: גם הרמ"א (י"ד סי' רע"א סעי' ז) ציין את ה"מרדכי", שיש לכתוב ספר תורה בקולמוס של קנה ולא בנוצה, ואכן, עד לדור האחרון נהגו יהודי תימן לכתוב בקנה, המכונה על ידם "חלאל" משום היותו חלול.

שימוש בקנה ברזל: לעומת זאת, היהודים בני אירופה, חדלו זה מכבר מן השימוש בקולמוס של קנה ועברו לשימוש בנוצה, כדברי ר' מרדכי יפה בעל "לבוש עטרת זהב" (ש"ך שם ס"ק י"ג). זאת, מפאת אי עמידותם של הקנים המקומיים, אשר לעיתים תכופות נשברו בעת שהעבירו את ראשיהם המחודדים על פני הקלף המחוספס קמעא ("בני יונה" סוף סי' רע"א, "ערוך השולחן" סי' רע"א סעי' ל"ח, שו"ת מהר"י מפוזנא סי' ס"א). גם בימינו משתמשים הסופרים בנוצה, אשר גם נוחה ביותר לחידוד. עם זאת, יש שנהגו לכתוב בקולמוס ברזל ("בני יונה" שם). אולם, רבים נמנעים מכך מטעמים שונים, ביניהם, משום שהברזל [החרב] מקצר את ימיו של האדם, ואילו התורה מאריכה אותם.

כתיבת חידושי תורה בעט מתכת: מעניין ביותר לציין, את דברי בעל "ערוך השולחן" (שם), המוסיף וכותב, כי מטעם זה עדיף שלא להשתמש בעטי מתכת, אף לא לכתוב חידושי תורה, משום שהברזל מקצר את ימיו של האדם והתורה מאריכה אותם!...

[כה גדול כוחו של המנהג לכתוב בקולמוס של נוצה, עד שבשו"ת "שבט הלוי" (ח"ב סי' קל"ו) לא התיר לכתוב בקולמוס של זהב אלא למי שקשה לו בנוצה, ורק אם גם הכתיבה תהיה מהודרת יותר. לדעת "חתם סופר" זצ"ל (בהגהותיו ל"לשכת הסופר" סי' ג'), השבחים שנאמרו בסוגייתנו לקנה, יפים גם לנוצה, שהיא ארוכה ואינה נשברת, והנוצה אף עדיפה על הקנה, מאחר שהיא באה מדבר מאכל - "מן המותר בפיר"ן].

דף ק/ב לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה

מתי אין צריך לומר דברים בשם אומרם

בגמרתנו אנו למדים, כי זכות גדולה היא לחכם, כאשר מזכירים דברי תורה בשמו. וכן נאמר במשנה (אבות ו'ו), "שכל האומר דבר בשם אומריו מביא גאולה לעולם", שנאמר (אסתר ב'כב) ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי".

השינוי שחל בעקבות הדפסת ספרים: בספר "שם עולם" (להג"ר מרגליות פתיחה, סוף פ"ג) מציין, כי אף שלעיתים ניתן להיווכח בהעתקות של חידושי תורה על ידי הראשונים, ללא ציון המקורות לחידושים אלו, אין זאת, אלא משום שעם התפשטות הלימוד מתוך הספרים, לא היה מקום לחשוש שישכח המקור של חידוש התורה המועתק, ולפיכך לא הקפידו לציין את מקור הדברים באופן קבוע.

חידוש תורה שנתחדש על ידי קדמונים: פעמים רבות לומדי בית המדרש עוסקים בסוגיה מסויימת ומשקיעים בה את כל מעייניהם, ולפתע, אחד הלומדים מחדש דבר מה אשר יש בו לתרץ קושיות רבות שהתקשו בהן לומדי אותה סוגיה. והנה, כעבור זמן מה מתברר, כי חידוש זה

יום אחד הנס קרה. הוא נתגלה בשם "הדף היומי". שוב חזרו עיניו של אבא לזרוח. יום יום הוא שב הביתה כשחיוך נסוך על פניו. החפצים שאין מקומם בבית יהודי, מצאו את עצמם בפח האשפה, שמחת החיים שבה לביתנו והשבת מעולם לא נראתה יפה יותר. בכלל, כל יום, אבי המתין רק לדבר אחד, להגיע לשיעור, והיו זמנים שכל נושא השיחה בבית היה מה למדו היום בשיעור, באיזה דף אוהזים, האם השיעור המקביל נמצא גם הוא באותו דף, ולא, זה לא הפריע לנו הילדים, בכלל לא. שכן, היום כשאני קם בבוקר ורואה מולי אבא מחייך, אני יודע שזה רק בזכות דבר אחד. אמנם, לא תמיד מגידי השיעור או המשתתפים בו קולטים כמה הם עושים, אבל, תדעו, לפעמים אתם עושים דברים ענקיים, כמו למשל להשיב אבא למשפחתו.

בברכה, י. כ. חיפה

לאחר קריאת המכתב המרגש, שוחחתי עם כותב המכתב, הבן של האבא ש"קם לתחייה", ולוואי ויכול הייתי להשמיע עלי גליון את קולו הנרגש של הבן שנשנק מהתרגשות.

עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר. פשוטו כמשמעו.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. תל: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף ק/א עד שבא יהושע והוספתי לו **בן נון**

האות "יוד" בשמה של שרי לא היתה מנוקדת. אולם, כאשר הוסיפו אותה לשמו של הושע, היא זכתה לתוספת של שתי נקודות זו מתחת לזו, המציינות את ניקוד ה"שוא". מהיכן ניטלו נקודות אלו? **זהו פשר** ניקוד ה"חיריק" במלה "בן נון" תחת ניקוד ה"סגול" שהיה ראוי לה. מה"סגול" ניטלו שתי נקודות שהועברו לאות "יוד" שנוספה להושע, ונותר לו ה"חיריק בלבד".... ("קהלת משה").

דף ק/ב שהיה סופר שלוש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר

מגדל במגדל...

לפירוש האחרון ברש"י (ד"ה "במגדל", פירוש המופיע גם בגאונים, ראה תשובות הגאונים מוסאפיה סי' ט'), "מגדל הפורח באויר" הוא פרק ד' במסכת אהלות העוסק בדינים של כלים המצויים במגדל - ארון עץ - העומד באויר העולם, כלומר, בחצר, כאשר טוואה בתוכו או בעובי דפנותיו וכדומה.

מעניין לציין, כי המהר"ם מרוטנבורג, שהושם בשנותיו האחרונות בבית סוהר, ולא שוחרר ממנו עד מספר שנים אחר פטירתו, ערך מהדורה נוספת לפירושו על סדר טהרות בשנות שהותו בכלא. בסיום פרק "מגדל" הוא מציין בלשון נופל על לשון, כי את פרק "מגדל" זה ההדיר בהיותו במגדל אנזשהיים... **אף הגאון מראדזין,** בעל "סדרי טהרות", הושם במאסר במשך שנים עשר יום. בתקופה קצרה זו, הוא כתב פירוש ענק בשם "אורחות חיים" על צוואת רבי אליעזר הגדול, פירוש הכולל מראי מקומות וציונים לרוב, אף על פי שלא עמד לרשותו שום ספר... בפירושו זה הוא מספר, כי כתב **קונטרס מיוחד להראות את שלש מאות ההלכות שישנן במגדל הפורח באויר.** בנו כותב (בהקדמת "סדרי טהרות" למסכת אהלות), כי לאחר מכן חזר בו אביו מכוונתו להדפיס את הקונטרס מטעמים הכמוסים עמו.

דף קז/א אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב **שלושה אבות, על שום מה?**

שלושה נקראו בשם אבות, אברהם יצחק ויעקב, כפי שאנו מזכירים בתפילה שלוש פעמים בכל יום. "אלקי יעקב" ואלקי אבותינו, אלקי אברהם, אלקי יצחק ואלקי יעקב. הגר"י הוטרן זצ"ל מבאר, כי אין הם נחשבים כאבות האומה אך ורק מפני שכל עם ישראל מתייחס אליהם, אלא שלכל אחד מהם פן אבהות מיוחד. **אברהם** הוא הגר הראשון, ממנו ואילך ניתנה אפשרות לכל אדם בעולם להפוך ליהודי. **יצחק** הוא הראשון שנולד כיהודי. עשו עדיין מוגדר אשר נולד ליהודי אף הוא יהודי. **מיעקב** ואילך נוסף הפרט השלישי והמשלים: יהודי אינו יכול להפחד מיהדותו. עשו עדיין מוגדר כמומר (קידושין יח/א), ואף על פי כן יצאו הוא ובניו מכלל ישראל, ואילו מיעקב ואילך, יהודי נותר יהודי בכל מצב, ואל ידח ממנו נידח. **שלושה אלו** השלימו את תמונת העם, ולפיכך הם שלושת האבות של האומה היהודית ("פחד יצחק").

דף קז/א יוד שנטלתי משרי

מי בראש

בעיר אחת הרחיבו את צידו המזרחי של בית הכנסת, ולפתע מצאו את עצמם "יושבי המזרח" רחוקים מארון הקודש. מאחר שנכבדי הקהילה רכשו מקומות בקיר המזרחי ולא בלב בית הכנסת, הם תבעו את הפרנסים לדון. **לתדהמתם פסק הרב**, כי הצדק עם הפרנסים, וכראיה לדבריו הוא ציין את האות "יוד" שניטלה משרי ונתווספה לו להושע. בעקבות זאת הפכה האות "הא", שהיתה בראש שמו של הושע בן נון, לאות השניה. **מדוע לא** התרעמה על כך האות "הא"? התשובה היא: את נותרת במקומך כפי שהיית - מה שהוסיפו לפניך, אין זה עניינך כלל... ("מעיינה של תורה", בשם שמואל טובות).

צעילוי נשמת

הרב **יששכר דב פרנקל** ז"ל

ב"ר אברהם מנחם ז"ל
נלב"ע י' מר-חשוון תשע"ו

תנצב"ה

הונצח ע"י בני ובנותיו שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אשר יצחק לינדנר** ז"ל

ב"ר יוסף יהודה ז"ל נלב"ע י"ב חשוון תשמ"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שרה אנגלרד** ע"ה

ב"ר מנחם מנדל כהן ז"ל נלב"ע י"א בחשוון תשנ"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י בתה גב' **ברכה לנה** ומשפחתה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שרה לנה** ע"ה

ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע י"א בחשוון תשמ"ו

תנצב"ה

הונצחה ע"י משפחת **לנה ורוטנברג** שיחיו

כבר נאמר בעבר ונכתב באחד הספרים. האם גם במקרה זה חייב הלומד להזכיר חידוש זה מעתה ואילך בשמו של הראשון שהביאו לעולם, או שמא, מאחר שהוא זכה לחדש זאת בעצמו ללא סיוע מן המחבר הראשון, הרי הוא רשאי לייחס חידוש זה לעצמו?

לדעת רבים מגדולי ישראל, אין המחבר חייב להזכיר את חידושו תוך ציון שם קודמו. כך, אנו מוצאים בספר "אבן האזל" שחובר על ידי הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל. מפעם לפעם התברר לו, כי חידושים רבים מדבריו כבר נאמרו על ידי הקודמים לו, ובהם גדולי עולם כבעל "מרכבת המשנה" ועוד, אך הוא לא מצא לנכון לצייןם, שהרי "חידושו"י המה.

אב"ד קראז, בעל שו"ת "תפארת זיו" (בפתיחה ובסי' כ), אף הוכיח מדברי הגמרא (חולין עה/ב), כי אין צורך להזכיר את שם המחבר הראשון. שכן, רב חסדא אמר בבית המדרש הלכה מסויימת, וכשנשאל על כך, הוא ציין דברי ברייתא התואמת את חידושו. מדוע הוא לא הזכיר ברייתא זו מתחילה? אין זאת, אלא משום שלא היה עליו לעשות זאת מדין "האומר דבר בשם אומרו" (ראה עוד ב"שדי חמד", פאת השדה, מערכת א, כללים סי' קמ"ג, שהביאו עם מה שדנו בראיה זו).

לסיום, נציין את דברי ה"שדי חמד" (שם) הכותב, כי בקרב לומדי התורה רווח המנהג, שהמחבר דבר מה ומוצאו לאחר מכן בספר שקדם לו, כותב: "שוב מצאתי בספר פלוני כך וכך". בזאת הוא מזכיר כי חידושו הוא, ואף קדמו לו בחידוש זה.

דף קח/ב יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך

דברי היונה ששימשו כהוכחה לשני צדדיה של מחלוקת!

בסוגייתנו מובאים דברי רבי אלעזר, כי היונה שנח שיגר מתיבתו ושבה אליו עם עלה זית בפיה, ביקשה בכך לומר לבוראה: "רבונו של עולם. יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך, ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם". עלה הזית, אם כן, מר הוא מאד, עד שהיונה השתמשה בו כסמל למרירות. מן הסתם, לא ידעה יונה אלמונית זו, כי פירוש חז"ל למעשיה ישמש כהוכחה הלכתית בבתי המדרש של רבותינו גדולי הדורות.

כידוע, מאכל חריף שנחתך בסכין, מושפע מן הסכין במידה ניכרת לאין ערוך ממאכל שאינו חריף אשר נחתך בסכין, מאחר שחריפות המאכל גורמת לטעם המאכל הבלוע בסכין מפעמים קודמות להפלט ממנו ולהבלע במאכל (ט"ז יוד"ט סי' צ"ו סי' ק"ג בדעת רש"י חולין קיב/א ד"ה "קישות"). לפיכך, מאכל חריף שנחתך עם סכין בשרי, ספג טעם בשר. המאכלים החריפים המוכרים לנו הם: בצל, שום, צנון, חזרת ואף הלימון שטעמו חמוץ מאד.

והנה, לגבי פרי הזית קיימות שתי דעות מנוגדות זו לזו. בעלי התוספות (פסחים לו/א ד"ה "מה מרור") קובעים, כי פרי הזית אינו נחשב כמאכל חריף, וכהוכחה לדעתם הם מציינים את דברי היונה בסוגייתנו, שהתייחסה **לעלה** הזית המריר. אולם, הש"ך (יוד"ט סי' צ"ו סי' ק"ג), כתב, כי פרי הזית נחשב כמאכל חריף מפני טעמו המר, ואף הוא מציין את דברי היונה בסוגייתנו כהוכחה לדעתו. כיצד ניתן להביא משפט אחד כראיה לשני צדדים הסותרים זה את זה? ובכן, גאונו של בעל ה"נודע ביהודה" ("דורש לציין" דרוש י"א) באה לידי ביטוי גם בנידון זה במתן פתרון מבריק, כלהלן.

מהיכן נטלה היונה את עלה הזית? במדרש (בראשית רבה פ' נח פרשה ל"ג) מובאות שתי דעות לכך. יש אומרים, כי היא נטלה את העלה מארץ ישראל, אשר לא נחרבה במבול, ויש אומרים, כי היא נטלתו מגן עדן אשר ממנו גורש אדם הראשון.

כידוע, בעת בריאת העולם הורה הקב"ה לארץ להצמיח אילנות באופן שטעם הגזע, העלים והפירות יהיה שווה. ברם, הארץ לא הסכימה לדברי בוראה, והצמיחה אילנות שלפירותיהם בלבד טעם של מאכל, ולפיכך היא גם נענשה לאחר מכן (רש"י בראשית א/יא). אולם, בגן עדן, מקום שהותו של אדם הראשון, הצמיחה האדמה אילנות שטעם הגזע והעלים היה זהה לפירותיהם.

מעתה, אם היונה נטלה את עלה הזית מגן עדן, ניתן להוכיח שפרי הזית עצמו גם הוא מוגדר כפרי בעל טעם מר, שהרי בגן עדן טעמם של העצים ושל העלים זהה... אולם, אם היא נטלה אותו מארץ ישראל, ניתן להוכיח, כי דווקא עלה הזית טעמו מר, שהרי אותו הביאה היונה, ואילו הפרי עצמו אינו מר...

דף קט/ב אמר ליה אנא חדא דשקלי

אכילת פיצוחים מ"פיצוחיה" ללא נטילת רשות

מעשה באדם שבדרכו הזדמן לו לעבור מידי יום על פני חנות למימכר "פיצוחים". בעוברו במקום היה שולח את ידו, נוטל שקד מלוח אחד או שניים, וממשיך בדרכו. ברבות הימים פנה "אוכל השקדים" לרב ושאלו, אם חובה עליו לשלם לבעל ה"פיצוחיה" על השקדים שנטל מחנותו במהלך השנים. טרם נרד לפרטי העניין נציין את דברי המאירי, כי המשפט המפורסם (קידושין מ/ב) "האוכל בשוק - הרי זה דומה לכלב", והמשכו - "ויש אומרים פסול לעדות", מתייחס לאדם ש"מנשנש" מחנויות!

מדוע הגוזל פחות מפרוטה פטור מהשבה? ראשית, יש לדעת, כי הגוזל פחות משווה פרוטה עובר על איסור מן התורה (רמב"ם הל' גזילה ואבידה פ"א הל' ב'; טוש"ע חו"מ סי' שנ"ט), אם כן, אין הוא חייב בהשבת הגזילה ["שוה פרוטה" הוא הערך הממוני הקטן ביותר על פי ההלכה והוא שוה ערך למחיר של 1/40 גרם

כסף. "חזון איש" חו"מ סי' ט"ז ס"ק ל'. בבואנו להכריע אם מוטל על "אוכל השקדים" לשלם עבורם, עלינו לברר, מדוע הגוזל פחות משווה פרוטה פטור מהשבת הגזילה.

בשאלה זו דן גם בעל ה"מנחת חינוך" (מצוה ק"ל) המציין לנידון זה שתי סברות העולות מדברי רבותינו הראשונים. א. משום שהתורה אינה מחייבת ממון בשיעור של פחות משווה פרוטה (עיי' "מגיד משנה" הל' גזילה ואבידה שם). ב. משום שהנגזל, אשר נוכח כי גזלו ממנו ממון בשווי מועט כל כך, מוחל על הגזילה (עיי' רש"י סנהדרין נז/א ד"ה "צערא").

מעתה, אומר בעל ה"מנחת חינוך", כאשר אדם מסויים גזל מחבירו מספר פעמים, כאשר בכל פעם ערך הגזילה היה פחות משווה פרוטה, הרי שלפי הסברה הראשונה עליו להשיב את כל הגזילות, משום שהן הצטרפו ל"שווה פרוטה" וחלה עליו חובת ההשבה. אולם, אם הגזלן פטור מהשבת הגזילה משום שהנגזל מחל לו, הרי לאחר כל גזילה וגזילה שלא היה בה "שווה פרוטה" כבר מחל לו הנגזל, וממילא אין הגזילות מצטרפות והגזלן פטור מהשבתן. [ראוי לציין, כי זאת רק אם נודע לנגזל על הגניבה לאחר כל גזילה וממילא בכל פעם הוא מחל על פחות משווה פרוטה, כפי שכתב ה"מנחת חינוך" מצווה רנ"ח אות ו'].

ראיה יפה לנידון זה, הביא הגאון רבי מנשה קליין זצ"ל (שו"ת "משנה הלכות" ח"ט סי' שע"ו) מסוגייתנו בה מסופר, שלאנשי סדום, אשר היו רעים וחטאים לה' מאד, היו חוקים מעוותים, שבחסותם ניתן היה לרושש אדם, כך כאשר אחד מהם בנה כותל, היה מותר לכל אחד מאנשי העיר ליטול לבניה מן הכותל ולומר לבעל הבית: "לא חיסרתך, כי אם לבניה אחת". בדומה לזאת, מי ששטח שומים או בצלים כדי לייבש אותם, היה עלול להפסידם כליל, עקב החוק המקומי, שהתיר לכל עובר ושב ליטול בצל אחד או שום אחד ולא להחזירם. הרמ"ה מבאר, כי הם חוקקו חוק זה כדי להמנע מחיוב השבה, משום שכל פריט בודד לא היה שווה פרוטה. [אף שכן נח נהרג על פחות משווה פרוטה - עיי' מהרש"א ו"אור החיים עה"ת מש"כ בזה].

לכאורה, אנשי סדום היו יכולים לפעול בצורה מקורית יותר - למנות אחד מהם שיגנוב לבניה לבניה... אין זאת, אלא שגזילות של פחות משווה פרוטה מצטברות הן, וכאשר שווי הגזילות כולן מסתכם ב"שווה פרוטה" חייב הגזלן להשיבן... [ועיי' "פני יהושע" קידושין מו/א ד"ה "והא מלוה"].

מן הראוי לציין את דברי הירושלמי, אשר נפסקו להלכה ("שולחן ערוך" חו"מ סי' שנ"ט סעי' א'), כי אף על פי שאין ההלכה אוסרת ליטול פחות משווה פרוטה כאשר הזולת אינו מקפיד על כך, כגון, ליטול קיסם מגדר עץ כדי לחצוץ בין השיניים, מכל מקום, הדבר אסור ממידת חסידות, משום שאם יעשו כן הרבים עלולה הגדר ליהרס.

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

חדש! מסכת מכות - שבועות

עם מאורות המשנה - משניות מבוארות
כולל מסכת פרה

הדפסה מהודרת, אותיות מאירות
עיניים, צבע ייחודי להקלת הלימוד

מאורות ההלכה - הלכה לכל יום

חדש!

להזמנות: 1-700-500-151